

(١)

له ناوه‌پراستی سه‌دهی بیسته‌م بیری دروست کردنی
رێک‌خراویکی ئه‌ده‌بی کوردی له‌ می‌شکی کۆمه‌لیک
نووسهر و شاعیری کوردی سلیمانی و به‌غدا چه‌که‌ره‌ی
کردبوو. له‌ پیشانا له‌ کۆبوونه‌وه‌ و یه‌کتیری بینینی
رۆشن‌بیریدا باس ده‌کرا. له‌ پاشانا ئه‌وه‌ی من ئاگاداریم
حه‌مه‌ سال‌ح دیلانی شاعیر و تاریکی به‌ زمانی عه‌ره‌بی
بلا‌و‌کرده‌وه‌ به‌ ناوی «پتوبستیمان به‌ رێک‌خراویکی ئه‌ده‌بی
هه‌یه». ئه‌وکاته‌ من له‌ به‌غدا بووم هه‌والی کۆششی
هه‌ندی له‌ نووسهر و شاعیرانی سلیمانییم ده‌بیست له
پیتناوی دامه‌زراندنی ئه‌م رێک‌خراوه‌، به‌لام هه‌ول و
ته‌قه‌للایان به‌ ئه‌نجام نه‌گه‌یشت.

له‌و رۆژانه‌دا بوو ک‌وو‌دی‌تا عه‌سکه‌رییه‌که‌ی
عه‌بدو‌لکه‌ریم قاسم له‌ به‌غدا رژی می‌مه‌لیکی له‌ عیراق
پرووخاند (١٤ی ته‌ممووزی ١٩٥٨)، ئاسۆیه‌کی فراوان به
رووی چاکسازی کرایه‌وه. ئیتیر هه‌لسوک‌ه‌وت له‌بار بوو بۆ
دروست بوونی رێک‌خراوی ئه‌ده‌بی و کۆمه‌لایه‌تی و
هونه‌ری و ئه‌وانی دیکه‌.

(٢)

له‌دوای رووداوی ١٤ی ته‌ممووزی ١٩٥٨ی به‌غدا
کۆمه‌لیک له‌ نووسهر و شاعیرانی عیراقی به‌ کورد و
عه‌ره‌به‌وه‌ هه‌والی دامه‌زراندنی یه‌کیته‌ی نووسه‌رانی
عیراقیان دا. ئه‌وانه‌ی ناویان له‌بیرم مابێ محه‌مه‌د
مه‌هدی جه‌واهیری و محه‌مه‌د سال‌ح به‌حرولعولوم و
عه‌بدو‌للا گۆران و ر‌ه‌فیع حیلمی و ئیبراهیم ئه‌حمه‌د و
هی دیکه‌ بوون. ئه‌مانه‌ به‌ ر‌ه‌سمیی مۆله‌تیان به‌ ناوی
«یه‌کیته‌ی نووسه‌رانی عیراق» هه‌ ده‌ست خست. به‌پیتی
به‌رنامه‌ی رێک‌خراوه‌که‌ له‌ هه‌موو موخافه‌زه‌کان (ئه‌وکاته‌

یه‌کیته‌ی نووسه‌رانی کورد ١٩٧٠

مارف خه‌زنه‌دار

لیواکان) نووسەر و شاعیرانی دەیاننوانی لقی یه کیتی دروست بکهن. بئ گومان بوونی قهومی له موخافه زهکاندا ناوهۆکی ریکخراوه که ی دهخسته روو. بۆ بهلگه ئه گهر له شاری به سره لقی یه کیتی بکریتسه وه ریکخراوه که مامه له له گه له ئه ده بی عهره بی ده کا، خو ئه گهر له سلیمانی بکریتسه وه دیاره به ناوی ئه ده بی کوردیییه وه ده بی.

ئه وه ی من له بیرمه و ئاگادارم له شارهکانی کوردستانی عیراق له هیج یه کیکیاندا لقی ئه وه یه کیتییه دانمه زرا ته نییا له که رکوک نه بی. ئه و کاته له قوتابخانه ی ناوهندی شهرقییه مامۆستای زمانی عهره بی بووم.

ئه وه ی له بیرم مابچ من و عه بدولسه مه د خانه قا و عه بدولعه زیز خانه قا و زوهدی داوودی و مارف به رزنجی و مسته فا نه ریمان و هی دیکه هه ولئ دروست کردنی لقی یه کیتییه که مان دا. لقی دامه زرا، دوکانیکمان نزیکه به رپه وه به ری کاره بای که رکوک به رانه به به نامه خانه ی گشتی به کری گرت. به کوردی و تورکمانی و عهره بی له سه ره ده رگای باره گاکه «یه کیتی نووسه رانی عیراق- لقی که رکوک» مان نووسی. وه زعی که رکوک ناله بار بوو، ئاژاوه بوو، باوه ر ناکه له دوو سی جار زیاتر کۆبوونه وه مان کورد بی. باره گا کورسی و میژیک بیچوکی لی بوو، له گه له جیگه بۆ دانیشتنی ده وره به ری ده دوازه که س.

ئه وه ی لی ره دا پپو بوسته بیه ینمه وه به ری خوینه ره و خوینده وهاری کورد ئه وه یه له رۆژی یاد یه ک ساله ی ۱۴ ته موز له ساله ی ۱۹۵۹، یه کیتی نووسه رانی لقی که رکوک له رپه وه ناشتیخوازه مه زنه که دا به شداری کرد. له و کاته ی وه فدی یه کیتی نووسه ران به خو ی و به دروشمه گه وره که یه وه له ناوه راستی پردی خاسه بوو، له دیوی قه لاه ده په رپییه وه دیوی قو ربه، له چایخانه که ی به رانه به ته قه دهستی پچ کرد، خوم شیوا، ئاژاوه له دایک بوو، رق و کینی شو قینییه ته ی بۆگه ن که وته جووله، خو شی بوو به ناخو شی، به ده ختی به سه ره به ختیاریدا زال بوو و بوو به کوشتار و خوین رشتن، ئه م کاره ساته سی رۆژ به ره وه ام بوو.

له دوا ی ئه مه بۆ ماوه ی هه شت سال به مه به ستی خویندن له نیشتمان دوور که وتمه وه، له سه ره ده می ژیا نی ده ره وه ی ولات ئاگاداری هه ول و کو ششی نووسه ر و شاعیران نه بووم له مه سه له ی دروست کردن و

دامه زراندنی ریکخراوی ئه ده بی، به راستی نووسه ران له شه سه ته کانی سه ده ی بیسه ته مه دا، له و کاته ی شو رشی ئه یلو له ناوه وه بوو، به ریان له دامه زراندنی ریکخراوی ئه ده بی نه ده کرده وه.

(۳)

له به هاری ساله ی ۱۹۶۸ گه رامه وه نیشتمان، نیوانی ده سه لاتی به غدا و شو رشی کورد هه ندی هیتور بوو. رۆژنامه ی «التآخی = برای» پارتی دیوکراتی کوردستان له به غدا ده ره ده چوو. جه ماعه تی ئیبراهیم ئه حمه د لاتهریک کرابوو. سه ره که کانی مال و جیگه و ریکه بیان له به غدا له شه قامی فه له ستین بوو. له پاش ماوه یه کی که م جه ماعه تی «التآخی» به بی شه ر و شو ر چوونه وه ناو شاخ. له دوا ی ئه وان جه ماعه تی ئیبراهیم ئه حمه د هاتنه پیتسه وه، رۆژنامه ی «النور» بیان به زمانی عهره بی له به غدا ده رکرد و به زمانی کوردی له سلیمانی خه ریکی کۆزاری هه فتانه ی «رژگاری» یش بوون.

وه زع هه ندی هیتن بوو، شه ر له ناو شاخدا وه ستا بوو. کاتیکی له بار بوو نووسه ر و شاعیرانی کورد بکه ونه جووله و ریکخراو دامه زرینن. ماوه یه ک له مه وه به ره ده سه لاتی به غدا بۆ چاکه ی خوینده وهاری و رۆشن بیری کوردی هه ندی قانونی ده رکردبوو، له وانه دامه زراندنی زانستگای سلیمانی و کۆری زانیاری کورد له به غدا، له گه له ریکه دان به کورد به ناوی قه ومییه وه ریکخراوی ئه ده بی و هونه ری و کۆمه لایه تی و لاوان و ئافره تان و هی دیکه دروست بکه ن. به م رهنکه کۆمه لیک له نووسه ر و شاعیران بۆ ئه م مه به سته که وته جووله.

له ناو ئه و که سانه دا جوولانه وه و هاتوچۆ بۆ ئه م کاره به کاکه مه م بۆتانی سپی رابوو، ئه ویش نه ک له به ره ئه وه ی پله ی به ره مه ی ئه ده بی له هه موویان به رزتر بوو، به لکو له به ره ئه وه ی به ته مه ن له هه موویان بچو وکتر بوو. به م جو ره که وته یه کار، هه شت نۆ که سی ک هه ره هه فته له مالی یه کیکمان کۆ ده بووینه وه. ئه وه ی پپو بوست بوو بۆ مۆله ت وه رگرتن به ره سمیی جی به جی کرا. پیتشین هیج حسی بیک بۆ ئه وه نه کرابوو کۆ ده بیته ئه ندامی به رپه وه به ر، یان کۆ ده بیته سه ره ک، به لکو ره چاوی ئه وه کرابوو ناوی ده سه ته ی دامه زرینه ره دیار بکری بۆ ئه وه ی مۆله ت بۆ ریکخراوی «یه کیتی نووسه رانی کورد» به ره سمیی له وه زا ره تی ناوه وه ی عیراق له به غدا

بریار و ابوو کۆنگره‌ی دوومه‌ی یه‌کییتی نووسهران له ناوپردان بکری، به‌لام ئەوکاته هه‌لسوکه‌وتی شوێشی کورد و ده‌سه‌لاتی به‌غدا ئومیدی خوێشی و ناشتی لێ نه‌ده‌کرا، گه‌یروگرفت و ددان جی‌کردنه‌وه له‌وکاته‌دا که‌وتبوونه ناوه‌وه، ئەو شی‌وه‌یه‌ی ده‌سه‌لاتی به‌غدا ده‌یویست به‌کاری بێنی بۆ به‌پێوه‌بردنی کاروباری ئۆتۆنۆمی کوردستانی عێراق به‌دلی شوێش نه‌بوو، له‌به‌ر ئەوه جێگه‌ی کۆنگره له ناوپردانه‌وه گوازاریه‌وه هه‌ولێر.

(۵)

له سه‌ره‌تای دامه‌زراندنی ئۆتۆنۆمی له کوردستانی عێراق راستگۆیی و دلسۆزییه‌کی راسته‌قینه له‌نیوان په‌یمان به‌ستوو‌اندا له‌ناوه‌وه نه‌بوو. له‌لایه‌ک ئێران به‌ فیتی ئه‌مه‌ریکا دژی مافی مرۆقی کورد بوو، له‌لایه‌کی دیکه‌وه به‌عس ده‌یویست به‌ مه‌فه‌ومی دیکتاتۆریه‌تی تاییه‌تی خۆی، وینه‌ی ناوه‌رۆکی ئه‌م مافه‌ بخاته‌ روو. رۆژ له‌ دوا‌ی رۆژ پێوه‌ندی له‌نیوان شوێشی کورد و ده‌سه‌لاتی به‌غدا لێل و تاریک و بێ هێزتر ده‌بوو. ئه‌مه له‌ کاروباری یه‌کییتی نووسهراندا ره‌نگی دا‌بووه‌وه. له‌ سه‌لای ۱۹۷۳ مه‌یدانی ئه‌و یه‌کیتییه‌ زیاتر بۆ پرۆپاگه‌نده‌ی کۆمۆنیزم به‌کارده‌هێنرا، له‌و ده‌مه‌ی ده‌بوو بۆ چاکه‌ و به‌رزه‌وه‌ندی کۆمه‌لی کورده‌واری بێ. له‌ کۆتایی ئه‌و سه‌له‌دا باوه‌رم به‌وه نه‌ما‌بوو مانه‌وه‌ی من له‌و یه‌کیتییه‌دا سوودی ده‌بێ، وا بوو لێی لا که‌وتم. له‌و کاته‌وه له‌ دوور و نزیکه‌وه تا رۆژی ئه‌م‌رۆ پێوه‌ندیم به‌م رێکخراوه‌وه نه‌ماوه.

له‌ دوا‌ی ئه‌وه یه‌کییتی بوو به‌ مه‌یدانی زۆرانبازی سیاسی له‌نیوان حزبی به‌عس و حزبی کۆمۆنیست و حزبه کارتۆنییه‌کانی به‌ ناوی کوردانه‌وه حزبی به‌عس له‌ به‌غدا دا‌یمه‌زراندبوون. ئه‌مه له‌سه‌لای ۱۹۷۴-۱۹۷۵ له‌وکاته‌دا شه‌ر له‌نیوان شوێشی کورد و ده‌سه‌لاتی به‌غدا ده‌ستی پێ کرده‌وه. له‌دوا‌ی ئه‌ویش بوو به‌ دارده‌ست، رێکخراوه جیاوازه‌کان به‌ناوی کورده‌وه بۆ چاکه‌ی خۆیان به‌کاریان ده‌هێنا. هه‌ندێ رۆشنییر و نووسه‌ریش له‌ سایه‌ی ناوی ئه‌م رێکخراوه‌وه خه‌لاتی باش ده‌کران. ئه‌م حاله‌ ناله‌باره تا راپه‌ڕینی سه‌لای ۱۹۹۱ مایه‌وه، له‌دوا‌ی ئه‌م راپه‌ڕینه‌ش بۆ ماوه‌ی نزیکه‌ی بیست سه‌ل هه‌تا ئه‌م‌رۆ ئه‌م یه‌کیتییه‌ به‌ ناو زیندوو و به‌ له‌ش مردوو مایه‌وه. قازانجی گه‌رفانی بۆ هه‌ندێ نووسه‌ر زۆر بوو. له‌م ماوه

دریژه‌دا، نزیکه‌ی چل سه‌ل من لێی دوور بووم و ناگاداری کاروکرده‌وه‌ی نه‌بووم، ئه‌وه نه‌بێ و هه‌کو بێ لایه‌نیتیک به‌شداریم له‌ زیندووکرده‌وه‌ی لقی هه‌ولێردا کرد.

(۶)

له‌سه‌ر داوا‌ی هه‌ندێ له‌ ئه‌ندامانی لقی هه‌ولێری یه‌کییتی نووسه‌رانی مردوو له‌پاش راپه‌ڕین هه‌روه‌زی و به‌شداریم له‌ زیندووکرده‌وه‌ی لقی هه‌ولێردا کرد، زیاتریش به‌هۆی هاندانی سه‌رۆ قادر و نازاد عه‌بدو‌لواحید و مه‌هدی خوێشناوه‌وه بوو. بێ گومان ئه‌مانه به‌ دلسۆزی و به‌پێی به‌رنامه‌ی یه‌کییتی لقه‌که‌یان دامه‌زراندوه. به‌ناوی لقه‌وه ئه‌ندامه‌کانی که‌وتنه‌ کار به‌و مه‌رحه‌ی ئه‌ندامی تازه و هه‌ر نه‌گرن و هه‌ر به‌شیک بن له‌ یه‌کیتییه‌ مردووکه‌. من لێیان نزیک بوومه‌وه و به‌شداریم له‌ کۆبوونه‌وه‌ی رۆشنییری و سیمیناره‌کانیاندا کرد، بۆ کۆاره‌که‌یانم نووسی، ئه‌م پێوه‌ندییه‌ی من زیاتر له‌ ئه‌نجامی ده‌نگدانه‌وه‌ی دلسۆزی شه‌هید مه‌هدی خوێشناو بوو، ئه‌م مرۆقه‌ دلسۆزه‌ خزمه‌تی ئه‌ده‌بی زۆر بوو که‌ له‌ سیاسه‌ته‌که‌ی که‌متر نه‌بوو. ئیتر له‌دوا‌ی شه‌هید بوونی ئه‌و، منیش له‌ لقی هه‌ولێری یه‌کییتی نووسهران دوور که‌وتمه‌وه.

نویشکی قسه‌م له‌م بابه‌ته‌وه ئه‌وه‌یه من یه‌کیک بووم له‌ دامه‌زرێنه‌رانی یه‌کییتی نووسه‌رانی کورد له‌ سه‌ل ۱۹۷۰ ته‌نیا نزیکه‌ی چوار سه‌لێک و هه‌کو ئه‌ندام تێیدا مامه‌وه، له‌سه‌لای ۱۹۷۳ وه تا ئیستا هیچ پێوه‌ندییه‌کم به‌م رێکخراوه‌وه نه‌بووه.

(۷)

له‌و کاته‌ی ئه‌م وتاره‌م بۆ «رامان» ده‌نووسییه‌وه، وتیان ئه‌و یه‌کییتی نووسه‌رانه‌ی له‌ماوه‌ی چل سه‌لدا به‌ناو زیندوو و به‌ناوه‌رۆک مردوو، زیندوو ده‌که‌نه‌وه. ئه‌م هه‌واله‌ دلی خوێش کردم و پیتی شاد بووم. هیوام وایه ئه‌م ده‌سته تازه‌یه و هه‌کو کۆنه‌که نه‌بن. ئه‌وه‌ی ده‌بیته‌ سه‌رۆک پێویسته به‌هه‌لبژاردن و ده‌نگدان بێ، که‌ بوو به‌ سه‌رۆک ده‌سته‌ودایه‌ره بۆ خۆی دروست نه‌کا، خولاسه‌ یه‌کییتی له‌سه‌ر خۆی تاپۆ نه‌کا، بۆ ئه‌وه‌ی منیش قسه‌ نه‌سته‌که‌ی تورکی دووباره‌ نه‌که‌مه‌وه «عه‌ینی تاس عه‌ینی حه‌مام». واته‌ تاس و حه‌مامه‌که‌ی (۱۹۷۰) له‌ (۲۰۱۰) تازه‌ نه‌بیته‌وه.

۲۰۱۰/۷/۱